

**Corpus Juris Canonici, Per Regulas Naturali Ordine
Digestas, Usuque Temperatas, Ex Eodem Jure, Et
Conciliis, Patribus, Atque Aliunde Desumptas, Expositi**

Opus, Tum In Rebus Obscuris Claritate, Tum Dispersis Collectione ac
delectu, in contrariis conciliatione, eximium, simulque Indicibus ac
Præfationibus, Notisque quamplurimis & exquisitis illustratum, ; In Tres
Tomos divisum

Complectens Prolegomena Ad Jus Canonicum In Se Et Universim
Consideratum

Gibert, Jean-Pierre

Coloniæ Allobrogum, 1735

Cap. V. Collatio Corporis Juris Occidentalis, cum Corpore Juris Ecclesiæ
Orientalis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74413)

Cum ex his observationibus sequatur, IVONIS Collectionem non solum utilem; verum etiam necessariam esse post *Gratiani* Collectionem; ex sequentibus manifestum fiet, è Collectione *Gratiani* plura commoda percipi posse, quæ in illâ desiderantur. Hæc magnam Canonum copiam continet, qui apud IVONEM non sunt: sive quia sunt posteriores; quales sunt II, qui desumpti sunt è Concilio *Lateranensibus*, altero sub *CALLIXTO* II. altero sub *INNOCENTIO* II. habitis, vel ex Epistolis eorum Pontificum: sive quia eos aliunde accersivit; quales sunt omnes, ad quorum marginem Ivo non laudatur, hujus generis sunt plerique Textus *DISTINCT. VII. de Penitentia*, innumerique alii passim. Reperiuntur in *DIST. I. & II. Part. I.* omnia Principia Juris exposita & probata legitimis auctoritatibus. Cura, quam adhibuit, ad referendos Canones in utramque partem, in singulis *Distinctionibus & Causis*, eosque conciliandos, lectionem Canonum jucundiorum & utiliorum efficit. Indè dicitur Disciplinam Ecclesiæ variam fuisse pro diversitate Temporum ac Locorum; aperiuntur causæ hujus variationis, agnosciturque, Ecclesiam Universalem Particularibus Ecclesiis hac in re concessisse, ut sibi regimen illud influerent, quod utilitati suæ commodius, aptiusque duxissent. Ordinatum exponendo quæcumque ad Ministros Sacros pertinent, luculentum conficit Commentarium in Epistolas *PAULI ad TIMOTHEUM & TITUM*, quoad præcepta huic Argumento affinia. Casibus, quos in singulis *Causis* proponit, sive veris, sive fictiis, Rem Judiciariam enucleat, ejusque ariditatem ac fastidium tollit. Ob has præsertim partes magnus Eruditorum Canonistarum numerus, in ejus Collectionem operam conferre invitati, atque induci fuerunt; undè illa Corporis Juris basis facta est; cæteræ autem Compilationes, ad supplendos tantum illius hiatus confectæ sunt; indè illa *Glossis* instructa est; perindè atque eæ, quas publica confirmavit auctoritas, quamvis semper pro opere privato habita fuerit. Indè conditi sunt tot *Indices*, ad eam utiliorum reddendam, ejusque studium facilius. *Duo priores* continent Epitomen Decreti, primò in Oratione solutâ; tum in Carminibus: *Tertius* Index est Capitum: *Quartus* Pontificum: *Quintus* Conciliorum: *Sextus* Auctorum, à quibus Canones acciti sunt: *Septimus* Canonum Inscriptione carentium: *Octavus* Legum à *Breviario ANIANI* derivatarum. Tres priores in fronte Decreti, cæteri ad Calcem Corporis Juris collocati sunt. Hi *Indices* à plurimis Editionibus abstunt, undè multò minus utiles, quam cæteræ sunt.

Quamvis hæc postrema Collectionis *Gratiani* in Compilationem IVONIS commoda, operi sint extrinseca, superioribus adjici nihilominus possunt, quoniam ex illis proveniunt.

Cum igitur hæc duæ Collectiones mutuis ex capitibus sese invicem superent, in id potius incumbere debemus, ut fructus ex utraq; capiamus, quam ut aliam alterâ neglectâ & contemptâ, eligamus. De *PANNORMIA* agendi locus hic foret, quæ Collectionis IVONIS Compendium est, quæ modò cum Collectionibus Corporis Juris collata est, eoque magis, quod crebrò laudetur in Notis marginalibus Canonibus Collectionis *Gratiani* appositis. Sed cum illud Compendium nihil omnino contineat, quod non sit apud IVONEM, monere sufficere, ea, quæ de Decreto IVONIS dicta sunt, posse ac debere ad *Pannormiam* extendi. Idem opus est quoad Substantiam; discernen in formâ versatur. Utrumque videri potest in *Prænot. Canon. Lib. III. Cap. XXXIII.* ubi hæc duæ Collectiones comparantur, observaturque *Pannormia* Autorem esse incertum, & ignorari, utrum Collectionem IVONIS præcesserit, an secuta sit. Quod si ita est, constare nequit, quòd sit illius Compendium, cum istud supponat opus, cujus est Compendium.

Collatio Corporis Juris OCCIDENTALIS, cum Corpore Juris ECCLESIAE ORIENTALIS.

Collectio à *BEVEREGIO* Ecclesiæ Anglicanæ Presbytero compilata, atque *Oxonii* edita an. 1672. spectari potest ut Corpus Juris Ecclesiæ Græcæ. Ab ipso ea, ut talis, proponitur in Præfatione incipiturque *Synodicon, seu Pandectæ Canonum SS. Apostol. & Conciliorum ab Ecclesiâ Græcâ receptorum, necnon Canoniarum SS. Patrum Epistolarum, una cum Scholiis antiquiorum singulis eorum annexis*. Dividitur in duos Tomos in fol. quorum prior continet Canones Apostolorum & Canones Conciliorum: Prima Pars posterioris eos continet, qui ab Epistolis Canonicis desumpti sunt. Cætera non sunt Pars ejus Corporis sed Collectanea, in quibus ejusdem Corporis Juris vel ejus Partium Synopses referuntur. Scholia seu Interpretationes singulis Canonibus adjecta, sunt veluti *Glossæ*, quarum Canones sunt Textus. Magni refert eam Collectionem novisse, tum quoad materiam, tum quoad formam seu dispositionem, tum quoad *Notas* Corpori insertas, aut ei subjectas, tum quoad ejus auctoritatem. Propter singulas has rationes illam Collectionem cum Corpore Juris Ecclesiæ Latine conferendam esse duximus, & in hac Collatione, quatuor hæc Capita præcipue sigillatimque discutiamus.

Quoad *Materiam*, sive Substantiam, plurimi sunt in Corpore Juris Orientalis Canones, qui nullatenus in Corpore Juris Occidentalis commemorantur; universi enim Canones Conciliorum Orientalium, cum Generalium, tum Particularium, sive Localium, in illo referuntur. Generalia sunt *Nicana I. & II. Constantinopolitana; I. II. III. & IV. Ephesinum & Calcedonense*. Synodi Locales sunt *Ancyra, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiochena, Sardicensis & Laodicena*. Multi autem Canones horum Conciliorum absunt à Corpore Juris Occidentalis; ut patet ex *Indice*, sive Serie Conciliorum à *Gratiano* laudatorum, qui solus ejusmodi Canones compilavit.

Quædam præterea referuntur in Corpore Juris Orientalis, Synodi Orientales, quæ non laudantur in Corpore Juris Occidentalis. Tales sunt illæ, quas *PHOTIUS* celebravit, quæve in gratiam ejus celebratæ sunt. Talis est etiam *Constantinopolitana*, quæ sub *NECTARIO* ejus Civitatis Patriarchâ, habita est. Concilium *Carthaginense* à *S. CYPRIANO* celebratum ex *LXXXIV.* constans Episcopis, quod Baptisimum ab Hæreticis, vel Schismaticis collatum damnavit & reprobavit, Corporis Juris Orientalis pars etiam est, ad cujus Decreti calcem referuntur Sententiæ Patrum in *Scholiis ZONARÆ*; ejus autem in Corpore Juris Occidentalis mentio non fit, nisi obiter, occasione Canonum, qui illi adversantur. Codex Ecclesiæ Africanæ integer, Corpori Juris Orientalis est etiam insertus. Ipse autem in Corpore Juris Occidentalis nequidem laudatur, sed duntaxat Canones Conciliorum *Carthaginensium* ac *Milevitanorum* in hoc referuntur. *Epistolæ Canonice* Patrum Græcorum, Episcoporum, aut Patriarcharum, quæ numerum 20. superant, suntque pars valde insignis Corporis Juris Orientalis; integræ quippè referuntur cum omnibus suis Canonibus: de iis autem nihil dicitur in Corpore Juris Occidentalis, quamvis simul junctæ, ad numerum 150. Canonum gravissimorum, & amplius exurgant. De illis Patribus nominatim egimus, in *Indice* sive *Extracto* Collectionis *BLASTARIS*. Prima est *DIONYSII Alexandrini*, mediantequæ Sæculo III. prodit; Postrema à *TARASIO* Constantinopolitano Patriarchâ, sub finem Sæculi VIII. scripta est. Plures solus *BASILIIUS* Canones condidit, quam cæteri collectivè sumpti; quippè sunt *XCIII.* Præter *DIONYSIUM* quinque sunt *ALEXANDRI, NI* Patriarchæ Epistolarum Canoniarum Auctores. Scilicet

scilicet PETRUS, ATHANASIVS, TIMOTHEVS, THEOPHILVS, CYRILLVS. Ceteri Patriarchæ sunt GENNADIUS, & TARASIVS, uterque Constantinopolitanus. Nulla est Patriarcharum Antiocheni, & Hierosolymitani. Quamvis plures sint Epistolæ S. CHRYSOSTOMI, nulla tamen inter Canonicas illic fuit relata. *Gratianus* C. 28. de *Pœnit.* Dist. III. unam laudat, quæ hoc titulo digna videtur.

Quæcumque pertinent ad *Canones Conciliorum* sunt in *Tomo I. Epistolæ Canonicae* & initio *Tomi II.* His *Epistolis* clauditur *Corpus Juris Orientalis*, de quo hic agimus. Ei non inferuntur *Constitutiones Imperiales*, quæ sunt pars illius Juris, sed remittitur ad *PHOTII Nomo-Canonem*, *BALSAMONISQUE* Commentarium in ipsum, in quo referuntur *Leges* prout ordinatæ sunt in *Collectione JUSTINIANA*, aut in *Compilatione Basilicorum*, quibus *Balsamo* non adjecit *Constitutiones* post purgationem *Basilicorum* sub *Sæculo IX.* finem factam, conditas. Ultimi generis *Constitutiones* sunt veluti *Novellæ*, aut *Extravagantes*, quibus annuenerari etiam possunt *Sententiæ Patriarcharum* à *LEUNCLAVIO* compilatæ, in suâ *Juris Græci & Romani* *Collectione Tom. I.*

Collectio à *BEVEREGIO*, velut *Corpus Juris Ecclesiæ Græcæ* proposita, ultra *Sæculum IX.* non excurrit. Quodcumque posterius est, ab eo spectatur, ut declarationes, ad expositionem Canonum in *Corpore* relatorum conditæ. Insignior pars *Corporis Juris Occidentalis* continet *Canones Sæculo IX.* posteriores, quippe qui magis usu ferantur.

Et hæc sunt discrimina inter *Corpus prædictum Juris Orientalis*; & *Corpus Juris Occidentalis* quoad *Materiam*, sive *Canones*, è quibus unumquodque coalescit.

Discrimina, quoad *Formam*, seu dispositionem, nascuntur ex *Divisione & Ordine.* *Corpus Juris Orientalis* dividitur in *Tres Partes.* *Prima* *Canones Apostolorum & Canones Conciliorum Generalium* in *Orientis* partibus usque ad *Sæculi IX.* finem habitorum complectitur. In *Secunda* referuntur omnes *Canones Conciliorum Particularium* superioribus laudatorum. *Tertia* continet *Canones ex Epistolis Canonicis* supra commemoratis desumptos. In *singulis* partibus ordo *Temporum* servatur. Inchoatur *Prima Pars I.* ab *LXXXV.* *Canonibus*, qui *Apostolis* adscribuntur, quos *Autor Concilio Nicæno I.* quod *Generalium Synodorum Primum* est, vetustiores opinatur. Exinde referuntur *Canones hujus Concilii*, tum *Canones Synodi Generalis Constantinopolitaneæ & successivè* *singuli*, secundum ordinem temporis, quo conditi sunt. *Numerus Canonum* idem est atque in *Præfatione Nomo-Canonis PHOTII*; excepto *Concilio Ephesino*, cui *PHOTIUS VII.* tantum *Canones* tribuit; apud *BEVEREGIVM VIII.* referuntur. *Octavus* spectat *Ecclesiam Cyprensem*, quæ declaratur independens ab *Antiocheno Patriarchatu*, propter possessionem ejus immunitatis. Excepto etiam *Calcedonensi Concilio*, cui tribuuntur apud *BEVEREGIVM XXX.* *Canones*; in *Præfatione* verò *PHOTII XXVIII.* tantum. *Can. 29.* vetat *Episcopum* ad *Ordinem Presbyterorum* redigi: quia si reus est, hoc loco indignus est; si verò innocens est, *Ordinem Episcopalem* amittere non debet. *Can. 30.* concedit *Episcopis Aegyptiacis*, dilationem *subscriptionis Epistolæ S. LEONIS*, quoad usque *Sedis Alexandrinæ* quis præfectus fuisset; quoniam mos *Patriarchatus* erat, ut *Episcopi Suffraganei* nullum reciperent *Decretum*, præter consensum *Patriarchæ.*

Idem in *Parte II.* quæ *Conciliorum Particularium* *Canones* continet, servatur ordo; Initiumque illa ducit à *Synodo Carthaginensi*, à *S. CYPRIANO* celebratâ an. 246. clauditurque *Concilio Constantinopolitano* à *NECTARIO* habito, *ARCADIO* Imperante an. 394. *CONCIL. Tom. II. p. 1151.* subjicitur illud *Concilium* *Codici Ecclesiæ Africane*, confectio in *Concilio Cartaginensi*, Imperante *THEODOSIO Juniore*, habito an. 419. quoniam *Codex* hic plura *Concilia Africana* complectitur illi *Constantinopolitano Concilio* anteriora, ut patet ex

Epochâ singulorum huic *Codici præfixâ* à *JUSTELLO*, & probatâ in *Præfatione* ejusdem *JUSTELLI* in eum *Codicem.*

Concilium Sardicense *Synodis Particularibus* sive *Localibus* annumeratur, ejusque *Canones* inter *Concilium Laodicenum* collocantur, & *Canones Concilii Carthaginensis*, in quo *Codex Africanus* confectus est. *Laodicenum* autem *Concilium* subjicitur *Antiocheno* an. 341. habito; Hinc significatur *Concilium Laodicenum* antè an. 347. quo *Synodus Sardicensis* coacta fuit, celebratum fuisse, quod observamus, ut ostendatur *varietas opinionum* circâ *Epocham Concilii Laodiceni*, quod alii ante *Concilium Nicænum* collocant, ut *LABBÆUS* *Conc. Tom. I.* alii an. 360. collocant, ut *GOTTFREDUS* in *Notis in Philostorgium*; sicut *Primum Concilium hujus Partis*, unicum *Canonem* condidit, ita & *ultimum unicum* condidit, qui multas res insignes continet circâ *depositionem Episcoporum.* *Notæ Interpretum* hujus *Canonis* non levioris momenti sunt, in eo, quòd docent circâ *numerum Episcoporum* ad *depositionem* requisitorum, standum esse *Concilio Carthaginensi*, quod jubet, ut *XII.* saltem conveniant.

Juxtâ eundem *Temporum ordinem* disponuntur *Canones Partis III.* ex *Epistolis Canonicis* desumpti. *Vetustior* est *Epistola DIONYSII*, recentior *TARASII.* *Intermediæ* similiter ordinantur, ut patet ex *Indice*, sive *extracto Collectionis BLASTARIS* supra posito.

Ex his *Observationibus* circâ *Formam Corporis Juris Ecclesiæ Orientalis*, noscitur, eam à *dispositione Corporis Juris Occidentalis* differre, in eo quòd in hoc, *Canones Conciliorum Generalium Canonibus Synodorum Particularium* permiscetur, atque utriusque cum *Canonibus ab Epistolis Pontificiis, Operibusve SS. Patrum* desumptis confundantur, serveturque ordo *Argumentorum*, relicto ordine *Temporum.* Exceptis *Collectionibus Gratiano* posterioribus, in quibus *series Textuum* sub unoquoque *Titulo* comprehensorum, *Temporum ordinem* sequitur, ut probatum fuit supra, ubi de *formâ Collectionum*, è quibus coalescit *Juris nostri Corpus*, agebamus. Non *minora* inter utrumque *Corpus*, quoad *confirmationem*, sive *autorisationem* intercedunt discrimina. *Corpus enim Juris Ecclesiæ Græcæ*, conceptis verbis, à *Conciliis Generalibus*, atque ab *Imperatoribus* confirmatum fuit. Et quidem *Concilium Calcedonense Can. 1.* confirmavit omnes *Canones*, à *singulis Synodis* anterioribus conditos; quod de *Conciliis Particularibus* intelligunt *Interpretes*, perinde ac de *Generalibus.* Itaque cum omnes *Synodi locales* in illo *Corpore* comprehensæ, *Concilio Calcedonensi* an. 451. habito, sint anteriores, eorum *Canones* complectitur illa *Confirmatio*, sicut *Canones Conciliorum Generalium Nicæni, Constantinopolitani & Ephesini*, quæ præcesserunt. Utriusque generis *Canones*, etiam *Novellæ CXXXI.* *JUSTINIANI* confirmati sunt, quæ vim *Legis* tribuit universis *Canonibus*, à *Conciliis Generalibus* conditis aut confirmatis.

Equidem hæc *Confirmatio* non spectat nisi *Secundum Primæ Partis* *Membrum*, & *Partem Secundam* *integram.* *Defectus* hic à *Concilio Trullano* suppletus est *Can. 2.* qui *confirmationem* renovans, ipsam ad omnes *Canones ab Epistolis Canonicis*, quæ sunt illius *Corporis Pars III.* desumptos extendit, omnemque *discepcionis ansam* tollit, circâ *Canones Conciliorum Carthaginensium*, qui *Parti II.* inferuntur, eos nominatim approbando; omiâ enim hac *cautione*, fortè aliquis contenderet, *Concilium Calcedonense* non loqui, nisi de *Conciliis Orientalibus*, quæ opinio momento non careret, quoniam *Concilium Calcedonense* fortè *Canones Conciliorum Occidentalium* sigillatim non cognovit, speciatimque eos, de quibus agimus. Eodem proposito omnibus *controversiis* occurrendi, *Concilium Trullanum* mentionem expressam fecit *Conciliorum Localium*, quæ ad *Exemplum Concilii Calcedonensis* approbavit: scilicet, *Ancyranum, Neocasariensis, Gangrensis, Antiocheni, & Laodiceni* (sic ea ordinavit.) Cum *Concilium* hoc 102. *Canones*

nones condiderit, quos confirmare non potuit, id difertè præstitit Concilium Generale VII. Scilicet *Nicænum II. Can. I.* qui confirmat omnes Canones *Sex Conciliorum Generalium*, nec non Canones Apostolicos adscriptos, Canones Conciliorum Localium, eos denique, qui à SS. Patribus desumpti sunt, rationem afferens quod omnes, eodem Spiritu afflante, conditi fuerint, qui eorum Autores adjuvit. Adjicit præterea Concilium, se approbare pœnas, quas sanxere, anathematis, depositionis, segregationis, quo verbo intelligit privationem Eucharistiæ, aliisque cujuslibet Communionis spiritualis, quæ ad Fideles pertinet.

Cùm *Basilicorum* Collectio huic Concilio sit posterior; ipsi inserta fuit laudata *Novella* atque producta ad *Tria* Concilia Generalia post obitum JUSTINIANI celebrata, dataque fuit vis Legis omnibus Canonibus, quos confecerunt, aut confirmarunt, perinde atque iis, qui à *Quatuor* Prioribus conditi vel confirmati fuere. *Sancimus igitur, ut Ecclesiastici Canones Legum vicem obtineant, qui à Sanctis Septem Synodis constituti sunt vel confirmati, hoc est Nicæna &c.* factaque mentione expressâ quinque subsequenti, dicitur, ad ultimum Nicæna II. relatoque & approbato quod circa Imagines hæc peregit, additur; *prædictarum enim Synodorum Decreta, perinde ut Divinas Scripturas suscipimus, & Canones, ut Leges custodimus.* *BASILIC. Lib. V. Tit. III. Cap. 4.* Vide *Præfat. BEVEREGII. n. 3.* undè hæc observatio desumpta est. Ibi refertur factum ad Criticam pertinentem circa hoc Argumentum, cujus discussionem hic suscipiendam esse non ducimus.

Idem Corpus Juris Orientalis, quoad substantiam, confirmatum fuisse videtur ab Imperatore *Manuele COMNENO*; quod necessarium; hinc enim prior Confirmatio non complectitur, nisi quod in *Nomo-Canone PHOTII* continetur: indè, ille Imperator *Balsamoni* iussit, ut eum Commentario illustraret, sive ut exponerentur ea, quæ in Canonibus obscura sunt, aut Legibus adversa, sive, ut observarentur mutationes, quas in Legibus Digestorum, Codicis Novellarum, induxit Collectio *BASILICORUM*, sive ut adicerentur Constitutiones Imperatore *Constantino* posteriores, qui absolvit ac perfecit illam Collectionem, nec non Constitutiones Patriarcharum, qui *PHOTIO* successerant & proinde ut fecerneretur Jus vigens à Jure obsoleto. Porrò hæc jussio continet Confirmationem Juris contenti in *Nomo-Canone PHOTII*, necnon Additionum à *BALSAMONE* factarum; Legitur illud factum in præfatione illius Autoris in suum Commentarium, ex quâ præterea, sicut ex inscriptione discitur, eum simile præceptum à Patriarchâ *MICHAËLE ANCHIALO* accepisse; utramque proinde potestatem; Spiritualem & Temporalem in hac confirmatione convenisse, quæ plenissima est, Jus novum complectens post sæculum IX. constitutum, à quo clauditur Corpus Juris Orientalis, de quo agimus. Si conferatur id, quod modò diximus, circa autoritatem Corporis Juris Ecclesiæ Græcæ, cum iis, quæ dicta sunt supra de autorisatione Collectionum, ex quibus Corpus Juris Ecclesiæ Latinæ coalescit; facile animadvertetur, illam in duobus Capitibus huic antecellere. 1. Confirmatio ad omnes illius Juris Partes extenditur. 2. Concurfus necessarius duplicis Potestatis in illâ intervenit; utraqûe autem conditione hæc destituitur,

Superest jam, ut conferamus invicem *Glossas* utriusque Corporis, quoad vetustatem, numerum, formam atque autoritatem earum.

Glossis paucioribus instructum est Corpus Juris Orientalis, quam Occidentalis, tresque tantum habet *Glossatores*, scilicet *ZONARAM*, *ARISTENUM* & *BALSAMONEM*. Hujus autem plusquam decem extitere, ut probatum fuit, ubi de *Glossis* hujus Juris actum est; omnes illi XII. vixerunt Officiaque insignia habuerunt, sive in Ecclesiâ Constantinopolitanâ, sive in Palatio Imperiali. *ZONARAS* primum fuit Præfectus Stipatorum primusque à Secretis *JOANNIS COMNENI*, qui Imperium auspiciatus est an. 1118. & defunctus est an. 1140.

tum abjectis illis honoribus *ZONARAS* Monachalem Professionem suscepit, in cujus solitudine plura luculenta elucubravit opera, quorum insignius est *Expositio Canonum Apostolorum, Conciliorum sive Generalium sive Particularium & cæterorum Patrum*. Titulum hunc gerit opus, à quo *Glossa Juris Orientalis* excerpta fuit. Autor cognomini *Monachi*, adjicit alia duo ab Officiis Generalibus, quæ antea gesserat, accepta. Canones eodem ordine, quo Scripturam Sacram collocat, operi suo accommodans illud Davidicum, *Declaratio Sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis*; quoniam eodem Spiritu afflante conditi sunt, qui Scriptores Sacros adjuvit, atque illi, qui in Canonum studio non sunt exercitati, eorum respectu sunt velut pueruli. *BALSAMO*, de quo mox agemus, eum tanti fecit, ut ejus interpretationes ubique sequatur, eas duntaxat aliis verbis reddendo, & contrahendo; omisso tamen ejus nomine, nisi in suo Commentario in *Epistolam S. ATHANASII ad AMMONIUM*, in quo eum excellentissimum Interpretem nuncupat adjiciens, eum prudenter & congruè, ita, ut nemo melius, hanc Epistolam exposuisset.

ARISTENUS Diaconus erat, Magnusque Ecclesiæ Constantinopolitanæ Oeconomus. Magistratum quoque gesserat, cujus exercitium ipsi vetuit Concilium Constantinopolitanum. Vixit sub Imperatoribus *Joanne COMNENO*, & *Emmanuele COMNENO*. Adeo famosus fuit Canonista, ut in negotio adversus *NICEPHORUM* Patriarcham Hierosolymitanum, consultus fuerit. A *BALSAMONE* pluribus in locis sui Commentarii in Canones, *vir incomparabilis* nuncupatur, scilicet in *Can. 6. Apostolorum & Can. 37. Concil. in Trullo*. nuncupatur etiam *νεωγράφος*, sive Custos Imperialium Constitutionum, in Inscriptione sui Commentarii in *Synopsim* ipsi falsò adscriptam, quoniam bis ejus Auctorem in suo Commentario redarguit, contendens eum non benè intellexisse *Can. 75. Apostolorum & Can. 19. Ancyranum*; in eadem Inscriptione *Nomo-Canon* vocatur illa *Synopsis*, quamvis in eâ Leges cum Canonibus non conferantur, isque Titulus tali tantum Collationi congruere videatur. Vid. *BEVEREGIUM* in suâ *Præfat. n. 26. 27. 28. 29. 30.* vid. etiam *JUSTELLUM* in *Præfat. Tom. II. suæ Bibliothecæ & DOUJAT PRÆNOT. Canon. Lib. III. Cap. XI. n. 4.*

Quantumvis Celebrès hi fuerint Juris Orientalis Glossatores, juxta testimonium *BALSAMONIS*, hic illis antecelluit. Vixit Imperantibus *Manuele COMNENO*, ejusque Successore. Prioris jussu suum in Canones Commentarium condidit, cujus propositum supra exposuimus. Factus Patriarcha *Antiochenus*, ab Imperatore *ISAAC ANGELO* circa quamdam Juris Questionem consultus fuit; quippe qui omnium Canonistarum peritissimus haberetur. Ut talis à Patriarchâ *PHILOTEO* laudatur in confutatione execrationum *Harmenopuli*, tanti Canonistæ opiniones velut certissimas proponente *Philoteo*, ejus responsa ad *Questiones LXIV.* sibi à *MARCO ALEXANDRO* Patriarchâ propositas, novam ejus famæ in Rebus Canonicis probationem suppeditant: Extant illa in *Lib. V. Juris Græco-Romani*. Idem præstat opus inscriptum, *Meditata Balsamonis* relatum in *Lib. VII.* ejusdem Collectionis. Officium *Cartophylacis* Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quo diu cum laudè functus erat, ipsi tantæ in Rebus Canonicis adipiscendæ eruditionis occasionem præbuerat; ejus enim munus præcipuum est exercitium Jurisdictionis Contentiosæ & Voluntariæ Patriarchæ. Quoniam quædam Constitutiones Imperiales Juris Canonici sunt Pars, cognitioque cæterarum merè Civilium, intelligentiam Canonum juvat, *BALSAMON* utriusque studio incubuerat, paremque Juris Utriusque peritiam erat consecutus, ut patet ex ejus Commentario in *PHOTII Nomo-Canonem*. Vid. *BEVEREG. n. 14. 15. 16. 17. 18.* ubi circa famam *Balsamonis*, quoad eruditionem Canonicam diffusus est; monetque, se propter illam, eum præ cæteris, in *Glossis* singulis Canonibus adjectis, posuisse; sequè de eo loqui, priusquam de cæteris, quamvis eo

forent antiquiores. BALSAMON in *Can. 2. Concilii Niceni II.* testatur, quod de munere Cartophilacis diximus. His præmissis circa Glossatores Corporis Juris Ecclesiæ Orientalis, facile cernitur, eos, licet pauciores sint, quam Glossatores Corporis Juris Ecclesiæ Occidentalis, his tamen, quoad antiquitatem & auctoritatem, inferiores non esse.

Quoad *Formam* Glossarum, sufficere annotare, has (Græcorum) ab illis in eo differre, quod hæc continua non sunt, sed in quædam verba Textuata sunt; illæ verò continua sunt in Canonem integrum, cujus unaquæque expositionem dat, prout eum intelligit.

Utræque in eo consentiunt, quod laudant Canones five similes, ut sic mutuo confirmantur, vel dissimiles, ut conciliantur. Hoc, ut plurimum, exequentur ZONARAS & BALSAMON, ARISTENUS aliquandò. Glossæ ejus non exponunt nisi Synopsim Canonis, quæ post Glossas BALSAMONIS in Canonem ipsum ponitur. Plurimum etiam Canonum Epitome datur, qui carent Notis ARISTENI, & multi alii sunt, quibus hæc tantum subijcitur, *perspicuus*. Pauci Textus utriusque generis in *Tom. I.* sunt, qui Canones Apostolorum & Canones Conciliorum continet; Sed multi reperiuntur in *Tom. II.* nam ex omnibus Epistolis Canonicis, quarum Canones in eo referuntur, Solæ BASILII ad AMPHILOCHUM ARISTENI Notis illustratæ sunt, quoniam Cæteras non complectitur Synopsis, quam glossavit. Quod dicitur de illius Synopsis hiatu, facile cernitur in *Tom. II. Bibliotheca Juris Vet. Canon.* ubi refertur illa à p. 673, ad 709. aliæ non sunt Epistolæ contractæ, quam tres priores S. BASILII ad *Amphilochium* quarum LXXXV. Canones ad LXX. rediguntur, in quo *Aristenus* secutus esse videtur ZONARAM, qui solos harum trium Epistolarum Canones Commentario illustravit. Ab exemplo ZONARÆ recessit *Balsamon*, qui in singulos Canones omnium Epistolarum Canonicarum, non solius *Basilii*, sed etiam cæterorum Patrum, Commentarios scripsit; fecitque hic à se ipso, quod adjuvante *Zonara*, præstitit in omnes Canones Apostolorum & Canones Conciliorum contentos, in *Tom. I. Corporis Juris*, de quo agimus.

Plura alia observanda essent circa Collectionem prædictam, sed cum illa remotiora sint à Collatione instituta, satis erit observare, eam docere tria *Constantinopoli* habita fuisse Sæculo IX. Concilia, quæ nomen *Octava* Synodi Generalis gerunt. *Primum* est anni 869. cujus duæ sunt Editiones, una merè Latina, altera Græco-Latina. Prior multo amplior est, utraque continet *Decem ACTIONES*, & *Canones* 27. Reprobatur illud à Græcis, quia restituit *IGNATIUM*, *PHOTIUM*que deposuit *Ignatii* Detrusorem; undè fit, ut ejus Canones à Corpore Juris Ecclesiæ Græcæ exulent. Refertur *Tom. VIII. Concilior. LABBEI* p. 971. usque ad 1510. Anno 879. fuit coactum, *IGNATIO* defuncto, ut *PHOTIUS* in Sede *Constantinopolitana* redintegraretur. *ACTIONIBUS* VII. constat; tresque Canones condidit. *Canon. I.* abolere videtur Appellationem à Patriarchis ad Romanum Pontificem; sed si benè intelligatur, eam non destruit, quoniam Jus illud continetur in *Clausulâ Salvæ Romanæ Sedis*, ejusque Episcopi privilegiis. *Tertium* sub finem ejusdem anni & initio sequentis habitum fuit, ut confirmaretur Concilium *Nicenum II.* Tribus *ACTIONIBUS* peractum fuit, renovatique in eo fuere tres Canones Concilii superioris. Legati *JOANNIS VIII.* tribus Capitibus assensum præbuerunt, quæ suis facultatibus adversabantur. 1. Abrogationi prioris horum trium Conciliorum, & omnium, quæ ex ejus præscripto gesta fuerant. 2. Damnationi additamenti, *filioque*, Symbolo inserti. 3. Præfessionem *PHOTII*, quam jam in 2. passi erant. Hæc duo Concilia reprobantur à Latinis atque omittuntur à *LABBEO*, sicut à *BINIO*, qui ea *Pseudo-Concilia* nuncupat: dicit tamen eorum Acta extare in *Bibliothecâ Vaticanâ*: eorum Epitomen à *BARONIO* confectam refert cum Annotationibus ejusdem Autoris, eaque refellit. Eadem Acta referuntur in *calce* *Compilationis*, de quâ agimus. Tres in eis sunt Epistolæ

JOANNIS VIII. à *PHOTIO* interpolatæ, qui multas res adjecit in causâ suâ gratiam, scilicet *Encomia* suâ, quæ *JOANNEM VIII.* in eum conferre potuisse verosimile non est, cassationem Concilii Generalis VIII. ejus irritationis causam ex eo sumptam, quod Pontifex *ADRIANUS II.* ipsi non subscripsisset: verba nonnulla, quæ significant, *JOANNI VIII.* displicere additionem, *filioque* in Symbolo; cohortationem Pontificiam ad *BASILIUM* Imperatorem, ut *PHOTIUM* inter Familiares suos reciperet. Prima illarum Epistolarum est ea, quæ inscribitur huic Imperatori, duobusque ejus *Filiis*, *LEONI* & *ALEXANDRO* cum eo regnantibus. Extat illa in *Actione II.* Concilii Secundi vocati *Octavo*. Aliæ duæ *PHOTIO* inscribuntur. Prior est in eadem *Actione*: posterior in *calce* tertii Concilii ejusdem nominis. Interpolatio probatur per *Autographa*, eorumve *Exempla*, quæ servantur in *Bibliotheca Vaticanâ*, & referuntur *Tom. VIII. Concilior.* à p. 1451. ad p. 1474.

Aliud est Concilium *Constantinopolitanum*, cui nomen *Octavi* Concilii Generalis dari potest: Illud est, quod vocatur *Primo-Secundum*. Habitu fuit in *Basilicâ* S. S. Apostolorum. In eo depositus fuit *IGNATIUS* servataque *PHOTIO* Sedis invasæ possessio. Fertur hunc ejus 18. Canones condidisse. Refertur *Tom. VIII. Concilior.* à p. 1511. ad p. 1525. cum Præfatione *ZONARÆ*, transcriptâ à *BALSAMONE*, perindè ac ipsum opus illius Glossatoris Corporis Juris Ecclesiæ Græcæ. In illo Corpore Concilium illud locatur in Sede *Secundi* Concilii Generalis VIII, quod solum hujus nominis à Latinis recipitur. *LABBEUS* observat in fine hujus Concilii & immediatè antè Concilium *Primum* & *Secundum* *PHOTIUM* de neutro loqui ausum fuisse in suo breviori de Conciliis opere: Sed *NILUM* *Metropolitanum Rhodense*, similis operis Autorem, hoc alterius loco inseruisse. *ZONARAS* & *BALSAMON* idem circa illud Concilium *Primum* sentientes, ejus Canones interpretati sunt, & circa Canones alterius tacuerunt. Juxtâ idem exemplum, *BEVEREGIUS* illos Canones retulit in *Corpus Juris Ecclesiæ Græcæ*, omisis prorsus Canonibus cæteris. Omnes hæc circumstantiæ confirmant nostram sententiam, quæ nomen, quo designari posset illud Concilium.

Cum *BEVEREGIUS* in suâ Præfatione, seu *Prolegomenis*, observaverit quid generatim scribi debeat circa singula VII. Concilia Generalia: videtur illum idem præstare debuisse ibidem, circa Synodos Particulares, & Epistolas Canonicas; Sed quod omisit in *Prolegomenis*, commemoravit in suis Notis, in singulas has Synodos, atque Epistolas.

Quod dicit in fine n. 18. ejusdem *Præfat. ISIDORUM* Mercatorem suam Canonum Versionem Latinam ornare volentem, usum fuisse *Commentario BALSAMONIS* in *Can. 12. Conc. Gangrensis*, hæcque verba suæ Versioni inseruisse, *Beros*, videtur *Balsamon* Episcopus *Antiochenus*, hunc locum interpretans, vocare vestes ex *Serico* contextas, non congruit opinioni vulgari, quæ hunc *ISIDORUM* in Sæculo VIII. vel IX. collocat: nam, ut vidimus, *Balsamon* scribere non cepit, nisi post medium Sæculi VIII. Præterea verba illa absunt à versione *ISIDORI*, prout est apud *LABBEUM*, *CONC. TOM. II. p. 426.* fortè in margine scripta fuerunt ab *Amanuensi Balsamoni* posteriori, indè que in *Textum* irrepererunt, quasi essent ipsius *ISIDORI*.

CAPUT VI.

Observationes circa auctorisationem seu Confirmationem Collectionum Epistolarum Decretalium Pontificum tam præcedentium, quam subsequentium GREGORIANAM, ubi plura de utilitate imò necessitate legendi Antiquiores Collectiones, quoad ea, quæ rejecta vel omissa à GREGORIO IX.

PER EPISTOLAS DECRETALES intelliguntur eæ, quæ definiunt quædam Doctrinæ aut Disciplinæ quæstiones, & quarum Definitio in se ipsa spectata in aliis